מה שאין כן הָכָא שהשליח התחייב לשלם כפי המחיר במקום היוקר אם לא יקנה, לַאו בְּיָדוֹ – אין בידו בשעת התנאי לקיים את דבריו שהרי אפשר שלא ירצו למכור לו, ואם כן אין דעתו גמורה להתחייב בכך ונחשבת התחייבותו כאסמכתא.

אָמַר רָבָא חָנֵי בֵּי תִּלְתָּא דִּיהֲבֵי זוּזֵי לְחַד לְמִזְבַּן לְהוּ מִידֵי – שלשה אנשים שנתנו מעות לאדם אחר לקנות להם דבר מה שישתכרו בו, וְזָבַן לְחַד מִינַּיְיהוּ – והוא קנה חפץ והתכוון שיהיה זה עבור אחד מהם בלבד, זָבַן לְכוּלְּהוּ – הרי שלשתם שותפים בו כאילו קנה לשלשתם, וְלָא אָמְרָן ששלשתם שותפים במה שקנה אֶלָּא באופן דְּלָא צַר וְחָתִים אִינִישׁ אִינִישׁ לְחוּדֵיהּ – שהשליח לא קשר וחתם את המעות של כל אחד מהם בצרור בפני עצמו, ומעות שלשתם מעורבים, ולפיכך נחשבים שלשתם שותפים בכל המעות, אֲבָל אם צַר וְחָתִים אִינִישׁ אִינִישׁ לְחוּדֵיהּ – קשר וחתם את מעותיו של כל אחד מהם בצרור בפני עצמו, וקנה במעות של אחד מהם דבר מה, לְמַאן דְּזָבַן זָבַן וּלְמַאן דְּלָא זָבַן לָא זָבַן ואינם שותפים בו, כיון שמעות כל אחד מהם מונח בפני עצמו.

אָמַר רַב פָּפִּי מַשְׁמֵיהּ דְּרָבָא, הַאי סִיטּוֹמְתָא קַנְיָא – החותם שמחתימים החנונים את החביות שקנו נחשב לקנין, ואין בעל הבית יכול לחזור בו מן המכירה אף על פי שהחנוני לא משך ולא הגביה את החביות. מבררת הגמרא: לְמַאי הִלְכְתָא – לענין מה קנה החנוני את החביות, כלומר האם הוא קנין גמור או לא. משיבה הגמרא: רַב חֲבִיבָא אָמַר שהסיטומתא מועילה לְמִקְנְיָא מַמָּשׁ – לקנין גמור, ואין אחד מהם יכול לחזור בו כלל, שכיון שנהגו בקנין זה הרי יש כאן גמירות דעת מצד המוכר והקונה לקנין, וכל מעשה שיש בו גמירות דעת לקנין מועיל בקנין גמור:

שנינו במשנה: הָיָה הוּא תְּחִלָּה לַקּוֹצְרִים. כלומר שאם יש למוכר פירות ברשותו אף על פי שלא נגמרה מלאכתם, ועדיין אינם עומדים למכירה, מותר לפסוק עליהם כשער הזול אפילו קודם שיצא השער, מפני שנחשב שיש לו את אותם פירות והם נכנסים לרשותו של הלוקח, הגמרא דנה עד כמה אפשר שיהיו הפירות מחוסרים עד לגמר מלאכתם, ועדיין יהיה מותר לפסוק עליהם:

אָמַר רַב אם אין הדבר שפוסק עליו מְחוּסַּר אלא שָׁתַּיִם – שתי מלאכות עד שיהיה ראוי למכירה, פּוֹסֵק עליו כשער הזול אף על פי שלא יצא השער, אבל אם הוא עדיין מחוסר שָׁלֹשׁ מלאכות אֵינוֹ פּוֹסֵק עליו, מפני שנחשב כמו שעדיין אין לו את הדבר שהוא פוסק עליו וצריך להמתין עד שיצא השער. וּשְׁמוּאֵל אָמַר אם אינם מחוסרים אלא מלאכות שאפשר לעשותם בְּיָדֵי אָדָם, אֲפִילּוּ אם הם מחוסרים מֵאָה מלאכות, הרי זה נחשב כיש לו ופּוֹסֵק עליו כשער הזול, שכיון שבידו להשלים את כל מה שחסר, הרי זה כאילו הוא כבר ברשותו, אבל אם מחוסר מלאכה שאינו יכול לעשותה אלא תלויה בְּיָדֵי שָׁמַיִם, אֲפִילּוּ אם אינה אלא מלאכה אַחַת, אֵינוֹ פּוֹסֵק שכיון שאין בידו להשלים את המלאכה, הרי זה נחשב שעדיין אינו ברשותו ואינו רשאי לפסוק אלא אם כן יצא השער.

הגמרה דנה בדברי המשנה לפי דברי האמוראים: תְּנַן פּוֹסֵק עָמּוֹ עַל הַגָּדִישׁ – מותר לפסוק על תבואה אף על פי שאין לו אלא גדיש המחוסר דישה. מקשה הגמרא על שיטת רב: וְהָא בסתם גדיש עד שתיעשה גורן הראוי למכירה, מְחוּסַּר ארבע מלאכות, והם א׳ מְשָׁרֶה בַּמָּחָה – לשטוח את העומרים [חבילות התבואה] מול השמש כדי שיתייבשו ויהיו ראויים לדישה. ב׳ לְמַיְבֵּשׁ – שיתייבשו העומרים בשמש. ג׳ וּלְמֵיזַד – לדוש את התבואה, ד׳ וּמִידְּרָא – ולזרות את התבואה ברוח כדי שיתפזר המוץ ויישארו גרגירי התבואה בלא מוץ, ומדוע מותר לפסוק עליו.

מתרצת הגמרא: המשנה מדברת כְּגוֹן דְּשָׁדָא בַּמָּה וְיָבֵשׁ – שכבר שטח את העומרים בשמש ויבשו, ואינם מחוסרים אלא דישה וזריה, וכל שאינם מחוסרים אלא שתי מלאכות מותר לפסוק עליהם.

מקשה הגמרא: וְלִשְׁמוּאֵל דְּאָמַר שאם מחוסר מלאכה בְּיָדֵי שָׁמַיִם, אֲפִילּוּ אַחַת, אֵינוֹ פּוֹסֵק, קשה איך התירה המשנה לפסוק על הגדיש, וְהָא מְחוּסַּר מִידְּרָא – זריה ברוח דְּבְיָדֵי שָׁמַיִם הִיא – שהרי אי אפשר לזרות אלא אם כן יש רוח, ואין בידו להביא את הרוח אלא בידי שמים היא. מתרצת הגמרא: אֶפְשָׁר בְּנַפָּווּחָא – אף אם לא תהיה רוח יוכל לנפות את גרגירי התבואה מן המוץ על ידי נפה, ונמצא שתיקונו תלוי בידי אדם ולכך רשאי לפסוק עליה:

מקשה הגמרא על רב: מדוע שנינו בהיתר הפסיקה וְעַל הֶעָבִיט שֶׁל עֲנָבִים: וְהָא עדיין מְחוּסַּר ארבע מלאכות עד שיהיה כאן יין הראוי למכירה, א׳ מְכַמֵּר – שיתחממו הענבים בתוך העביט, ב׳ וְעַיְיולֵי לְבֵי מַעֲצַרְתָּא – להכניס את הענבים לגת, ג׳ לְמֵידַשׁ – לדרוך אותם בגת שיצא היין מן הענבים, ד׳ וּלְמִנְּגַּר – ולמשוך את היין מן הגת אל הבור שלפני הגת. מתרצת הגמרא: מדובר במשנה בענבים שכבר אינם מחוסרים חימום, אלא כְּדְתָנֵי רַבִּי חִיָּיא לענין זיתים, ששנינו במשנה על המעטן של זיתים, ורבי חייא גרס בברייתא, עַל הַכּוֹמֶר שֶׁל זֵיתִים כלומר שפוסק עמו לאחר שכבר נתחממו הזיתים במעטן, הָכָא נָמֵי יש לפרש לענין עביט של ענבים, שכוונת המשנה עַל הַכּוֹמֶר שֶׁל עֲנָבִים, כלומר שפוסק עמו לאחר שכבר התחממו הענבים בתוך העביט, וראויים כבר להכניסם אל הגת.

מקשה הגמרא: וְהָא עדיין מְחוּסְּרֵי תִּלְתָּא – שלש מלאכות גם לאחר שהענבים התחממו, שהיינו להכניסם לגת, ולדרוך אותם ולמשוך את היין אל הבור. מתרצת הגמרא: המשנה מדברת בַּאֲתָרָא דְּהַהוּא דְּיָתְבִין הוּא דְּנָגְדִי – במקום שהמנהג הוא שקונה היין הוא מושך את היין מן הגת אל הבור, ונמצא שלאחר שתי מלאכות כבר ראוי היין למכירה, ולפיכך מותר לפסוק עליו:

מקשה הגמרא על רב: מדוע שנינו בהיתר הפסיקה וְעַל הַמַּעְטָן שֶׁל זֵיתִים: וְהָא מְחוּסַּר ארבע מלאכות עד שיהיה כאן שמן הראוי למכירה, א׳ מְכַמֵּר – שיתחממו הזיתים בתוך המעטן, ב׳ וְעַיְיולֵי לְבֵי דַּפֵּי – להכניסם לבית הבד, ג׳ לְמֵידַשׁ – לדרוך על הזיתים בבית הבד ולעשות מהם שמן, ד׳ וּלְמִנְּגַּר – ולמשוך את השמן מבית הבד אל הבור שכונסים בו את השמן. מתרצת הגמרא: תָּנֵי רַבִּי חִיָּיא בתוספתא שלו, במקום על 'המעטן' של זיתים, עַל כּוֹמֶר שֶׁל זֵיתִים והיינו שמדובר לאחר שכבר התחממו הזיתים במעטן וראויים להביאם לבית הבד לדריכה, ולפיכך מותר לפסוק עליהם.

מקשה הגמרא: הָא עדיין אִיצָּא תִּלְתָּא – גם אחרי שהזיתים התחממו יש עוד שלש מלאכות החסרות בבדי שיהיה השמן ראוי למכירה, ולפי דברי רב אסור לפסוק על דבר שמחוסר שלש מלאכות. מתרצת הגמרא: המשנה מדברת בַּאֲתָרָא דְּהַהוּא דְּיָתְבִין הַהוּא מַנְּגִיד – במקום שהמנהג שקונה השמן הוא זה שמושך את השמן מבית הבד אל הבור, ונמצא שמיד לאחר שנדרכו הזיתים ויצא מהם שמן הם ראויים למכירה, ואם כן אין הזיתים חסרים אלא שתי מלאכות ולפיכך מותר לפסוק עליהם:

מקשה הגמרא על רב: שנינו בהיתר הפסיקה וְעַל הַבֵּיצִים שֶׁל יוֹצֵר: וקשה אַמַּאי – מדוע מותר לפסוק על קדירות של חרס בשעה שאין לו אלא עיגולי טיט של יוצר החרס, וְהָא מְחוּסַּר חמש מלאכות עד שיהיו כאן קדירות הראויות למכירה, א׳ לְפוּפֵּי – לגלגל את הטיט לפי המידה שרוצה לעשות את הכלי ולעשות לו בית קיבול, ב׳ וְיַבּוּשֵׁי – וליבש את הטיט, ג׳ עַיְיולֵי לְאַתּוּנָא – להכניסו לתוך הכבשן, ד׳ לְמִשְׁרָף – לצרף את הטיט בתוך הכבשן עד שייעשה חרס, ה׳ וּלְמֵיפַּק – ולהוציאו מן הכבשן. מתרצת הגמרא: מה שאמרו במשנה שמותר לפסוק על הביצים של יוצר מדובר כְּגוֹן דְּמַלְפָּפָה וְיַבְּשׁוּ – כגון שכבר גלגל את הטיט ויצר ממנו את צורת הכלי, וכבר יבש הטיט כפי צורה זו. מקשה הגמרא:

המשך בעמוד לח

וְהָא עדיין גם לאחר שגלגל ויבש הטיט אִיבָּא תְּלָת מלאכות עד שיהיו הקדרות ראויות למכירה, והוא הכנסתם לכבשן, צרופם באש, והוצאתם. מתרצת הגמרא: המשנה מדברת בַּאֲתָרָא דְּהַהוּא דְּבָבִין הוּא דְּמַפֵּיק – במקום שהמנהג הוא שהקונה את הקדרות הוא מוציאם מן הכבשן, ונמצא שאין חסרות כאן אלא שתי מלאכות עד שיהיו הקדרות ראויות למכירה:

מקשה הגמרא על רב: מדוע שנינו בהיתר הפסיקה וְעַל הַפִּיד מְשַׁשְּׁקָעָנוּ בַּכִּבְשָׁן: וְהָא מְחוּסַּר שלש מלאכות עד שיהיה ראוי למכירה, א׳ מְקָלָה – לשרוף את אבני הסיד באש, ב׳ וְאַפּוּקֵי – להוציא את האבנים השרופות מן האש, ג׳ וּמַיְדַּךְ – לפורר את האבנים דק לאבקה. מתרצת הגמרא: המשנה מדברת בַּאֲתָרָא דְּהַהוּא דְּבָבִין הַהוּא דָּיֵיק – במקום שהמנהג שקונה הסיד מקבל אבנים שרופות, והוא מפורר אותם לאבקה, ונמצא שכאשר שיקע את האבנים בכבשן, אינם מחוסרים אלא שתי מלאכות עד שיהיה הסיד ראוי למכירה.

מקשה הגמרא על שיטת שמואל: וְלִשְׁמוּאֵל דְּאָמַר שעל דבר שאינו מחוסר מלאכה בידי שמים אלא רק מלאכות בִּידֵי אָדָם, אֲפִילּוּ אם חסר מֵאָה מלאכות, פּוֹסֵק עליו, אם כן קשה לָמָּה לִי מְשַׁשְּׁקָעָנוּ בַּכִּבְשָׁן – מדוע הצריכה המשנה שלא יפסוק על הסיד עד שישקענו בכבשן, הרי גם השקעת האבנים בכבשן היא בידי אדם, ואם כן אף קודם ששקענו בכבשן, יש לו לפסוק על הסיד, כיון שאינו מחוסר אלא מלאכות שבידי אדם. מתרצת הגמרא: אֵימָא – יש לפרש את דברי המשנה, שאין כוונתה שלא יפסוק עד שישקענו בכבשן בפועל, אלא מְשעה שֶׁרָאוּי לְשַׁקְּעָנוּ בַּכִּבְשָׁן – דהיינו שיש לו כבר את העצים להסיק את הכבשן, ואת האבנים לשקעם בו, ואין חסר אלא את המלאכות שבידו לעשותם, מותר כבר לפסוק, אבל קודם שהכל מוכן בידו אסור לו לפסוק:

וְעַל הַבֵּיצִים שֶׁל יוֹצֵר: תָּנוּ רַבָּנָן, אֵין פּוֹסְקִים עַל הַבֵּיצִים שֶׁל יוֹצֵר ליתן לו כלי חרס, עַד שֶׁיַּעֲשׂוּ הבֵיצים מן העפר, אבל אם עדיין לא עשה היוצר את הביצים אף על פי שיש בידו עפר ויכול לעשות ממנו ביצים, אסור לפסוק שיתן לו כלי חרס לפי השער עתה, אם לא יצא השער, כמו ששנינו במשנה, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שאסור לפסוק על קדירות של חרס אם יש בידּ המוכר רק עפר, בְּאופן שהוא פוסק על כלי חרס העשויים מֵעָפָר לָבָן, שכיון שעפר זה אינו מצוי, אינו נחשב שיש לו את הקדירות אלא כשיש לו כבר ביצים עשויות, אֲבָל בְּאופן שפסק עמו על כלים העשויים מֵעָפָר שָׁחוֹר כְּגוֹן מה שנוהגים לעשות בִּכְפַר חֲנַנְיָא וְהָכְרוֹתֶיהָ [–העיירות הסמוכות לה] ובִּכְפַר שִׁיחִין וְהַכְרוֹתֶיהָ, פּוֹסְקִין אף על פי שעדיין לא נעשו הביצים, ואפילו אם אין עפר ברשותו כלל, שמתוך שהוא מצוי לכל, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לָזֶה יֵשׁ לָזֶה ויכול המוכר ללוות ביצים מאחרים ולעשות לו כלים אלו בכל עת, ולפיכך נחשב הדבר כאילו יש לו.

מספרת הגמרא: אֲמִימַר, יָהִיב זוּזֵי – היה נותן מעות ופוסק על כלי חרס הנעשים מעפר שחור מִכִּי מַעַיְּלֵי עַפְרָא – משעה שהכניסו יוצרי כלי החרס את העפר לרשותם, אף על פי שעדיין לא עשו מהם ביצים של יוצר. מקשה הגמרא: כְּמַאן – כמי מהתנאים סובר בזה אמימר, אִי סובר אמימר כְּרַבִּי מֵאִיר, לא היה לו לפסוק דַּהֲאָמַר אין פוסקין על ביצים של יוצר עַד שֶׁיַּעֲשׂוּ, ואכן עדיין לא נעשו, וְאִי סובר אמימר כְּרַבִּי יוֹסֵי, לא היה צריך להמתין עד שיכניסו היוצרים את העפר לרשותם, דַּהֲאָמַר רבי יוסי אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לָזֶה יֵשׁ לָזֶה, ומותר לפסוק אף על פי שאין לו כלל מפני שיכול ללוות אצל אחרים.

מתרצת הגמרא: לְעוֹלָם סובר אמימר כְּרַבִּי יוֹסֵי, שמותר לפסוק אף קודם שנעשו, וּמה שהמתין עד שיכניסו את העפר לרשותם הוא משום דְּבְאַתְרֵיהּ דַּאֲמִימַר עָשִׂיק עַפְרָא – במקומו של אמימר היה העפר יקר ואינו מצוי, ולפיכך אִי דְּמַעַיְּלֵי עַפְרָא – אם הכניסו היוצרים את העפר לרשותם, סָמְכָא דַּעְתֵּיהּ של כל אחד מהם שחבירו לא יחזור בו, ומי שחוזר בו מתחייב במי שפרע, וְאז יָהִיב לְהוּ אמימר זוּזֵי, וְאִי לָא – הכניסו עדיין עפר, יש לחשוש שמא לא ימצאו עפר ולכן לָא סָמְכָא דַּעְתֵּיהּ, שאף אם יחזרו בהם לא יתחייבו במי שפרע, כיון שהוא יודע שאפשר שלא ימצאו עפר, ונתן את מעותיו על הספק, לפיכך לא רצה אמימר לתת את המעות עד שיכניסו עפר לרשותם, שאז יהיו אסורים לחזור בהם:

שנינו במשנה: וּפוֹסֵק עָמּוֹ עַל הַחֶבֶל כָּל יְמוֹת הַשָּׁנָה רבי יוסי אומר אין פוסקין על הזבל אלא אם כן היתה לו זבל באשפה וחכמים מתירים. מקשה הגמרא: חֲכָמִים הַיְינוּ תַּנָּא קַמָּא – מה החילוק בין דברי תנא קמא לדברי חכמים הרי לדברי שניהם מותר לפסוק על הזבל, ומדוע הביאה המשנה את דברי חכמים כאילו היא שיטה שלישית. מתרצת הגמרא: אָמַר רָבָא

יְמוֹת הַגְּשָׁמִים אֵיפָא בֵּינַיְיהוּ – תנא קמא וחכמים נחלקו בדין פסיקה על הזבל בימות הגשמים, שתנא קמא התיר לפסוק אפילו בימות הגשמים, וחכמים לא התירו אלא בימות החמה כיון שאז יש לכל האנשים זבל באשפותיהם [לאחר שכבר הרקיב ונישוף הפסולת שהוציאו מן השדה בימות הגשמים] אבל בימות הגשמים מודים הם לרבי יוסי שאסור לפסוק על הזבל:

שנינו במשנה: וּפוֹסֵק עָמּוֹ כַּשַּׁעַר הַגָּבוֹהַּ [–הזול], רבי יהודה אומר אף על פי שלא פסק עמו בשער הגבוה:

מספרת הגמרא: הַהוּא גַּבְרָא דְּיָהֵיב זוּזֵי לְגַרוּנְיָא דְּבֵי חֲמוּהַּ – אדם נתן מעות למוכרי הנדוניא [–תכשיטי הבנות] על מנת שיתנו לו את תכשיטים עבור חמיו ביום פלוני, לַסּוּף כשהגיע יום הפירעון, זַל נְדוֹנְיָא – הוזלו התכשיטים, ורצה הקונה לחזור בו מן המקח מפני שחמיו לא רצה לקנות את התכשיטים במחיר שפסקו מתחילה, והמוכר רצה לקיים המקח במחיר היוקר כשער שהיה בשעת הפסיקה. אָתוּ לְקַמֵּיהּ דְּרַב פָּפָּא לשאול אם רשאי לחזור בו, אָמַר לֵיהּ רב פפא, אִי פָּסַקְתְּ עִמּוֹ מתחילה שאם יוזלו התכשיטים תשלם לוֹ כַּשַּׁעַר הַגָּבוֹהַּ [–הזול], שָׁקִיל בְּהַשְׁתָּא – רשאי אתה לקבל את התכשיטים כפי שערם עתה שהוא בזול, וְאִי לָא פסקת עם המוכר מתחילה שאם יוזלו התכשיטים יתן כשער הזול, שָׁקִיל כִּי מֵעִיקָּרָא – צריך אתה ליטול את התכשיטים לפי השער שהיו בשעה שפסקת עליהם, שהוא שער היוקר, ואינך יכול לדרוש שיתן לך לפי שער הזול [כדעת תנא קמא ושלא כדעת רבי יהודה במשנה].

אָמְרוּ לֵיהּ רַבָּנָן לְרַב פָּפָּא, וְאִי לָא פָּסַק עמו מתחילה כשער הזול, וכי שָׁקִיל כְּמֵעִיקָּרָא – חייב הוא לקבל את התכשיטים כפי השער בשעת פסיקתם ואינו רשאי לחזור בו, והרי מָעוֹת נִינְהוּ – לא היה כאן כל קנין מלבד תשלום המעות, וּמָעוֹת לָא קָנוּ במטלטלין, ולמה אם רוצה אינו יכול לחזור בו. אָמַר לְהוּ רב פפא, אֲנָא נַמִּי לא אמרתי שאינו יכול לחזור בו, אלא לענין לְקַבּוּלֵי עֲלֵיהּ – לקבל עליו קללת מִי שֶׁפָּרַע אם הוא חוזר בו קָא אָמִינָא, שהחוזר בו לאחר תשלום המעות, הרי הוא מתחייב בקללת 'מי שפרע', ועל זה אמרתי שאִי פָּסַק עמו מתחילה שאם יוזלו התכשיטים יתן לו כַּשַּׁעַר הַגָּבוֹהַּ [–הזול], נמצא שמצד התחייבותו צריך המוכר לתת את התכשיטים כפי השער של עכשיו ואם כן עתה שהמוכר רוצה לתת את המקח כשער הפסיקה דהיינו שער היוקר, הַמּוֹכֵר הוא דְּקָא חָדֵר בֵּיהּ – שחוזר בו, שהרי סיכמו שאם השער יוזל יקיימו את המקח לפי שער הזול, ואם כן מְקַבֵּל עֲלֵיהּ מוֹכֵר מִי שֶׁפָּרַע. אבל אִי לָא פָּסַק עמו כן מתחילה, נמצא שמצד התחייבותו צריך הלוקח לקבל את התכשיטים כפי השער בשעת הפסיקה, ואם כן עתה שהלוקח רוצה לקבל המקח כשער של עכשיו דהיינו שער הזול, הַלּוֹקֵחַ הוא דְּקָא חָדֵר בֵּיהּ, ואם כן מְקַבֵּל עֲלֵיהּ לוֹקֵחַ מִי שֶׁפָּרַע.

במשנה לעיל (מד.) נחלקו חכמים ורבי שמעון בדין קנין כסף, לדעת חכמים אין מעות קונות במטלטלים כלל, ואם נתן הלוקח מעות עבור חפץ שנמצא ברשות המוכר ולא משכו ולא הגביהו, לא קנאו כלל, ובין המוכר ובין הלוקח יכולים לחזור בהם [אלא שמי שחוזר בו מתחייב בקללת מי שפרע]. אבל דעת רבי שמעון שמן התורה מעות קונות, ואף חכמים לא הפקיעו את קנין המעות אלא לענין המוכר, שהמוכר יכול לחזור בו אף על פי שכבר קיבל מעות, אבל הלוקח אינו יכול לחזור בו כלל לאחר ששילם את המעות, מפני שלענין הלוקח הניחו את הקנין כדין תורה, וכיון שהחפץ נחשב ברשותו אינו יכול לחזור בו.

מקשה הגמרא: אָמַר לֵיהּ רַבִינָא לְרַב פָּפָּא, מכך שפסקת כדעת תנא קמא (במשנה לעיל עב:) שצריך הלוקח להתנות עם המוכר שאם יוזל השער יתן לו כשער הזול, ואם לא התנה עמו אינו יכול לדרוש כן, מוכח שאתה סבור שהיא דעת רבים והלכה כמותם נגד דברי רבי יהודה שהוא יחיד, ויש להקשות וּמַאי דְּדִבְרֵי תנא קמא שצריך להתנות כשיטת רַבָּנָן הִיא דְּפְלִיגִי עֲלֵיהּ דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן במשנה לעיל (מד.) דְּאָמְרֵי מָעוֹת לָא קָנוּ כלל, ואף הלוקח יכול לחזור בו [אפילו אם לא השתנה השער] אלא שמקבל עליו מי שפרע, וַאֲפִילּוּ הָכִי – ואף על פי כן אמר תנא קמא שגם כשהשתנה השער והוזל מחיר החפץ, אִי פָּסַק והתנה מתחילה שיתן לו כַּשַּׁעַר הַגָּבוֹהַּ [–הזול], שָׁקִיל בְּהַשְׁתָּא – הרי הוא נוטל כשער של עכשיו שהוא זול, אבל אִי לָא פָּסַק כן מתחילה, שָׁקִיל בְּדְמֵעִיקָּרָא – נוטל כפי שהיה השער בשעת הפסיקה, ואם אין רצונו בכך מתחייב במי שפרע. דְּלָמָא דברי תנא קמא דווקא כשיטת רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא דְּאָמַר שמן התורה מָעוֹת קוֹנוֹת וחכמים לא הפקיעו את הקנין לענין הלוקח, וְלכן אמר שכִּי פָּסַק מתחילה שיתן לו כַּשַּׁעַר הַגָּבוֹהַּ [–הזול] שָׁקִיל כִּי הַשְׁתָּא, אבל אִי לָא פָּסַק שָׁקִיל כְּמֵעִיקָּרָא, מִשּׁוּם דְּקָנֵי לְהוּ זוּזֵי – שכבר קנה את המקח במעותיו, וכיון שהוא של הלוקח אף שיש אומדנא שהלוקח נתן מעות מלכתחילה על דעת לקחת כשער הזול, אין כח ביד אומדנא זו לבטל מקח גמור ואינו יכול לחזור בו לאחר שהוזל מחירו אלא אם כן התנה על כך מתחילה. אֲבָל לְרַבָּנָן שטוברים שמעות אינן קונות כלל, ואף בשלא השתנה השער יכול לחזור בו אלא שמתחייב במי שפרע. יש לומר שאם השתנה השער בֵּין אם פָּסַק מתחילה ליטול כשער הזול ובֵין אם לֹא פָּסַק כן מתחילה, שָׁקִיל כִּי הַשְׁתָּא – הרי הוא רשאי לקבל לפי המחיר הזול שהוא עתה, ולא יתחייב אף במי שפרע, שכן יש לאמוד דַּדְעָתֵיהּ דְּאִינִישׁ הנותן מעות על מנת לקבל את מה שקונה רק לאחר זמן אַדַּרְבָּא וְיָלָא – שאם ישתנה השער יקבל את החפץ לפי השער הזול, וכיון שאין כאן מקח אלא לענין מי שפרע יש כח באומדנא זו לבטל המקח. וכיון שאין ההלכה כדברי רבי שמעון לענין קנין מעות, אף במשנתינו אין הלכה כתנא קמא, אלא כדברי רבי יהודה שסובר כחכמים לענין קנין מעות.

מתרצת הגמרא: אָמַר לֵיהּ רב פפא לרבינא, אי אפשר לפרש את דברי תנא קמא שמה שהצריך להתנות מתחילה שיתן לו כשער הזול הוא מפני שסבר כרבי שמעון שהמעות קונות לגמרי ואין כח ביד אומדנא זו לבטל מקח גמור, משום דְּאִימּוֹר דְּאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן – באיזה אופן אמר רבי שמעון שהמעות קונות ואין הלוקח רשאי לחזור בו, רק בְּחַד תַּרְעָא – באופן שלא השתנה השער משעת נתינת המעות עד שהוא רוצה לחזור בו, אבל בִּתְרֵי תַּרְעֵי – כשנתן מעות על דעת לקבל את מה שהוא קונה לאחר זמן, ואחר זמן השתנה השער, מִי אָמַר רבי שמעון שאין הלוקח יכול לחזור בו אם יוזלו הפירות, ודאי באופן זה מודה רבי שמעון לחכמים שגם הלוקח יכול לחזור בו, ואף על פי שהוא יכול לחזור בו, מבואר במשנה שאם לא התנה מתחילה שיקבלנו בשער הזול אינו רשאי והוא מתחייב בקללת 'מי שפרע', הרי שאין כח ביד אומדנא זו לבטל אף מי שפרע, ואם כן הוא הדין לפי דעת חכמים, שהרי כשהשער משתנה בין התשלום לקבלת החפץ לא נחלקו.

מוכיח רב פפא שבאופן זה מודה רבי שמעון: דְּאִי לָא תֵּימָא הָכִי – שאם לא נאמר כן, מִי שֶׁפָּרַע בְּלוֹקֵחַ לְרַבִּי שִׁמְעוֹן לֵית לֵיהּ [בתמיה] – וכי לדעת רבי שמעון לא שייך שיתחייב הלוקח לעולם בקללת 'מי שפרע', שהרי אם נתן מעות אינו יכול לחזור בו כלל. וְכִי תֵּימָא הָכִי נַמִּי – ואם תרצה לומר שאכן לדעת רבי שמעון לא נאמרה קללת מי שפרע לענין הלוקח, אם כן קשה וְהָתַנְיָא (לעיל מח.) שאמר רבי שמעון אף שהחזיר בו ממקח שנתנו עליו מעות עתידה לבוא עליו פורענות, מִכָּל מָקוֹם כָּךְ הֲלָכָה – שאם חזר בו אין בית דין יכולים לעכב בעדו, אֲבָל אָמְרוּ חֲכָמִים מִי שֶׁפָּרַע בּוֹ' מאנשי דור המבול ומאנשי דור הפלגה ומאנשי סדום ועמורה וממצרים בים הוא עתיד להפרע ממי שאינו עומד בדיבורו. מדייקת הגמרא: מַאי מִכָּל מָקוֹם – מה בא רבי שמעון לרבות במילים 'מכל מקום', לַאו – ודאי בא לרבות דְּלֹא שָׁנָא לוֹקֵחַ וְלֹא שָׁנָא מוֹכֵר מְקַבֵּל עֲלֵיהּ מִי שֶׁפָּרַע, הרי שאף אצל הלוקח שייך מי שפרע, ולכאורה קשה שהרי דעת רבי שמעון במשנה (לעיל מד.) שהלוקח אינו יכול לחזור בו כלל, אֶלָּא צריך לומר שכִּי קָאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן שאין הלוקח יכול לחזור בו כלל, בְּחַד תַּרְעָא – כשלא השתנה השער, אבל בִּתְרֵי תַּרְעֵי שהוא נותן מעות על מנת לקבל את החפץ לאחר זמן ואפשר שישתנה השער, לֹא אָמַר שאינו יכול לחזור בו ואף הוא מודה לדברי חכמים שיכול לחזור בו, ובאופן זה הוא מתחייב במי שפרע.

מקשה הגמרא: אָמַר לֵיהּ רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַבָּא לְרַב אַשִׁי, מדוע פסק

המשך בעמוד טו

רבינא שהחתן שנתן מעות עבור הנדוניא של חמיו אינו רשאי לחזור בו כשהוזלו התכשיטים, אלא אם כן יקבל עליו קללת מי שפרע, **וְתֵיפּוֹק לֵיהּ** שאין החתן מתחייב בקללת מי שפרע משום **דְּשָׁלְחַי שַׁוְיֵיהּ מֵעִיקָּרָא** – שחמיו לא עשאו מתחילה אלא שליח לקנות עבורו, וכיון שחמיו חוזר בו ואינו רוצה לקנות אלא בשער הזול, מה בידו לעשות ומדוע יש לקללו.

מתרצת הגמרא: **אָמַר לֵיהּ** רב אשי, לא היה המעשה בחתן שהיה שליח של חמיו לפסוק עבורו, אלא **בְּתַגְּרָא דְּיָבִין וּמְזַבֵּין** – החתן היה סוחר, וחמיו פסק עמו שימכור לו נדוניא, והלך הוא ופסק עם המוכרים לקנות מהם על מנת לחזור ולמכור לחמיו שפסק עמו ולהשתכר בכך, ואם כן אף על פי שחמיו חוזר בו ממה שפסק עמו, אין הוא רשאי לחזור בו ממה שפסק עם המוכרים, ואם חוזר בו חייב במי שפרע:

משנה

מַלְוֶה אָדָם אֶת אֲרִיסָיו חִטִּין בְּחִטִּין – מותר לבעל השדה להלוות לאריסיו סאה חטים על מנת שיחזירו לו סאה חטים מתבואת השדה לבד מחלקו בתבואה, ואפילו אם יתייקרו החטים קודם זמן הפרעון, והיתר זה הוא דווקא **לְצוֹרֶךְ יֶרַע** השדה, **אֲבָל לֹא לְאֶכְזֹל** – לצורך אכילה אסור להלוות סאה בסאה שמא יתייקרו החטים ונמצא שפורע יותר ממה שלוה. והוצרכנו לומר את ההיתר להלוות תבואה לאריס לזרע, לפי **שֶׁהָיָה רַבָּן גַּמְלִיאֵל** מחמיר בזה, **וכשהיה מַלְוֶה אֶת אֲרִיסָיו חִטִּין בְּחִטִּין לְיֶרַע, בְּיוֹקֶר וְהוֹזְלוּ אוֹ בְּזוֹל וְהוֹקְרוּ** – בין אם בשעת ההלואה היו החטים ביוקר ובשעת הפרעון הוזלו, ובין כשהיו בשעת ההלואה בזול ובשעת הפרעון הוקרו, היה נוֹטֵל מֵהֶן – מן האריסים **כַּשַּׁעַר הַזּוֹל**, **וְהמשנה** משמיעה לנו שמה שהחמיר רבן גמליאל הוא **לֹא מִפְּנֵי שֶׁהַלָּכָה כֵּן, אֶלָּא שֶׁרָצָה לְהַחֲמִיר עַל עַצְמוֹ** ממידת חסידות:

גמרא

תָּנוּ רַבָּנָן, מַלְוֶה אָדָם אֶת אֲרִיסָיו חִטִּים בְּחִטִּים לְיֶרַע כפי ששנינו במשנה, **אוּלַם בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים** דווקא כְּשֶׁבשעת ההלואה עדיין **לֹא יָרַד** האריס לתוך השדה, ולא התחיל לעבוד בה כלל בשום עבודה, **אֲבָל** אם כבר **יָרַד** האריס והתחיל לעבוד בשדה, **אָסוּר** להלוותו חטים בחטים אפילו לזרע, וכפי שיבואר הטעם בהמשך הגמרא.

שואלת הגמרא: **מַאי שָׁנָא תַּנָּא דִּידָן דְּלָא קָא מַפְלִיג בֵּין יָרַד וּבֵין לֹא יָרַד** – מדוע התנא במשנתינו אינו מחלק בין אם כבר ירד האריס לשדה או שעדיין לא ירד, **וּמַאי שָׁנָא תַּנָּא בָּרָא דְּקָא מַפְלִיג בֵּין יָרַד וּבֵין לֹא יָרַד** – ומדוע התנא בברייתא מחלק ביניהם, כלומר במה תלוי הדבר אם יש לחלק בין ירד האריס לשדה ובין לא ירד, או שאין לחלק ביניהם.

משיבה הגמרא: **אָמַר רָבָא, רַבִּי אִידִי אַסְבָּרָהּ נִיהֲלִי** – רב אידי הסביר לי את הדבר, **והוא שְׁבָאַתְרָא דְּתַנָּא דִּידָן** – במקומו של התנא של משנתינו, היה המנהג **שְׁאֲרִיסָא יָהִיב בֵּיזָרָא** – שהאריס נותן את הזרעים לזריעת השדה, ולפיכך הדין הוא שֶׁבֵּין אם כבר **יָרַד** לתוך השדה ועבד בה [כגון שחרשה], **וּבֵין** אם עדיין **לֹא יָרַד, כל כַּמָּה דְּלָא יָהִיב בֵּיזָרָא מָצֵי מְסַלֵּיק לֵיהּ** – כל זמן שלא נתן האריס את הזרעים זכותו של בעל השדה לסלקו מן האריסות, וְאם כן כאשר מסכים בעל השדה להלוות לו את הזרעים ומתנה עמו שיחזיר לו אותם לאחר הקציר, אין זו הלואה ופרעון, אלא **כִּי קָא נָחֵית לְבָצִיר מֵהָכִי קָא נָחֵית** – הרי האריס יורד לשדה על מנת לקבל מן התבואה פחות משאר האריסים [כפי כמות החטים שנתן לו בעל השדה לזריעה, ועליו להחזירו], ונמצא שאין כאן הלואה אלא תנאי בעסק האריסות, ולפיכך אפילו אם יתייקרו החטים אין כאן חשש ריבית. אבל **בְּאַתְרָא דְּתַנָּא בָּרָא** – במקומו של התנא בברייתא, היה המנהג **שְׁמָרֵי אַרְעָא יָהִיב בֵּיזָרָא** – שבעל השדה נותן את הזרעים, אלא שזה כיון שהשדה שלו טובה במיוחד רוצה לשנות ממנהג העיר ולחייב את האריס לתת את הזרעים, ולפיכך **אִי** התנה כן כשעדיין **לֹא יָרַד** האריס לשדה ולא עבד בה, **דְּמָצֵי מְסַלֵּיק לֵיהּ** – שעדיין רשאי בעל השדה לסלקו מן האריסות, כיון שעדיין לא זכה בה, הוא הדין שרשאי להתנות עמו כפי שירצה, שכיון שעדיין לא חלה האריסות נמצא **שְׁכִּי קָא נָחֵית לְבָצִיר מֵהָכִי קָא נָחֵית** – שבשהאריס יורד לשדה, הוא יורד על מנת לקבל פחות משאר אריסים, אבל **אִי** כבר **יָרַד** האריס לשדה על דעת תנאי האריסות שבמקום זה [שבעל השדה נותן את הזרע], **דְּלֹא מָצֵי מְסַלֵּיק לֵיהּ** – ושוב אין בעל השדה רשאי לסלקו כיון שכבר זכה להיות אריס בשנה זו, לפיכך אף אם אחר כך פייסו בעל השדה במעות או במתנה ונתרצה להביא את הזרעים, **אָסוּר** לבעל השדה להלוות לו חטים לזריעה, שכיון שהאריסות כבר חלה ואינו יכול לסלקו מהשדה, אין לומר שיש כאן תנאי באריסות, אלא הלואה גמורה היא, ואסורה משום הלואת סאה בסאה.

תָּנוּ רַבָּנָן, אוֹמֵר אָדָם לַחֲבֵירוֹ – רשאי אדם לומר לחבירו,